

جغرافیا و روابط انسانی، زمستان ۱۴۰۴، دوره ۸، شماره ۴، صص ۳۷۵-۳۵۱

ارزیابی عملکرد تعاونی دهیاری‌ها در توسعه روستایی از دیدگاه مدیران محلی مورد: شهرستانهای بوانات و

سرچهان

سعیدرضا اکبریان رونیزی^{۱*}، ابراهیم رستگار^۲، نبی الله آسال^۳

۱-دانشیار دانشکده اقتصاد، مدیریت و علوم اجتماعی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران

akbarian@shirazu.ac.ir

۲-دانشیار دانشکده اقتصاد، مدیریت و علوم اجتماعی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران

۳- کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده اقتصاد، مدیریت و علوم اجتماعی، دانشگاه شیراز،

شیراز، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۱/۱۴

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۱۲/۰۸

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۲۹

چکیده

تعاونی دهیاری‌ها به عنوان یکی از نهادهای مدیریتی در کشور بشمار می‌آید که با توجه به وظایف و اهدافی که برای آنها در نظر گرفته شده است می‌تواند نقش موثری در توسعه نواحی روستایی ایفا نماید. پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش تعاونی دهیاری شهرستانهای بوانات و سرچهان در ابعاد توسعه روستایی انجام شده است. روش انجام پژوهش توصیفی تحلیلی و جامعه آماری شامل دهیاران (۳۴ نفر) و اعضای شورای اسلامی (۱۰۶ نفر) روستاهای عضو تعاونی دهیاری می‌باشند. اطلاعات مورد نیاز به روش اسنادی و میدانی گردآوری و برای پردازش اطلاعات از روشهای آماری استفاده شده است. نتایج پژوهش نشان داد تعاونی دهیاری نقش موثری در توسعه نواحی روستایی داشته که بر اساس آزمون من ویتنی مشخص شد تفاوت معناداری بین نقش دو تعاونی دهیاری در توسعه روستایی وجود دارد. در همین رابطه نتایج نشان داد بیشترین نقش تعاونی دهیاری‌های مورد مطالعه، در توسعه بعد زیست محیطی روستاها می‌باشد. همچنین نتایج نشان داد پاسخگویانی که با وظایف و اهداف تعاونی دهیاری آشنایی دارند، نقش تعاونی دهیاری را در توسعه روستایی، مطلوب تر ارزیابی نموده‌اند. با توجه به یافته‌های پژوهش، پیشنهاد می‌شود که آگاهی و آموزش مدیران محلی افزایش یابد، حمایت‌های دولتی توسعه یابد، نظارت بر عملکرد تعاونی‌ها تقویت شود و بر توسعه اقتصادی آنها، به‌ویژه در بخش‌های تولیدی و خدماتی، تمرکز بیشتری صورت گیرد. ارتقای این ابعاد می‌تواند نقش تعاونی‌های دهیاری را در تحقق توسعه پایدار روستایی به طور مؤثرتری تقویت کند.

واژگان کلیدی: توسعه روستایی، مدیریت روستایی، تعاونی دهیاری، بوانات و سرچهان.

مناطق روستایی اغلب دارای عملکردهای مختلف تولیدی، زیستی و زیست محیطی هستند. توسعه با کیفیت و متوازن این سه کارکرد، کلید توسعه پایدار روستایی است. این نواحی نقش اساسی در توسعه اقتصادی اجتماعی ایفا می‌کنند. با این حال، رکود روستایی یک واقعیت غیرقابل انکار است و به یک چالش جهانی تبدیل شده است، زیرا سیاست‌های جهانی، شهرنشینی و توسعه صنعتی را توسعه می‌دهد. برای مقابله با رکود روستایی، کشورها اقدامات مختلفی را متأثر از رویکرد توسعه پایدار به کار گرفته‌اند (Li., Liu. Jia., & Yang, 2022, 285). از مولفه‌های توسعه پایدار روستایی، مشارکت مردم است. در سالهای اخیر موضوع مشارکت ساکنان روستایی در جوامع محلی به منظور بهبود کیفیت زندگی توجه محافل علمی و سیاسی را بخود جلب نموده است (Lengerer, Steinführer & Haartsen, 2022, 47) و دولت‌ها و نیز آژانس‌های بین‌المللی توسعه اصول تمرکززدایی، حکمرانی مشارکتی و توسعه مبتنی بر جامعه را به عنوان پایه و اساس استراتژی‌های توسعه روستایی خود پذیرفته‌اند ((Kvartiuk & Curtiss, 2019, 76). در همین رابطه این اعتقاد وجود دارد که سازمانهای غیردولتی و نهادهای محلی نقش موثری در مشارکت جوامع روستایی دارند.

نظر به اهمیت مشارکت مردم در تسریع فرآیند توسعه روستایی، کشورهای مختلف در قالب حکومت‌های محلی و به شیوه تفویض اختیار و مسئولیت به واحدهای محلی، بر این موضوع توجه داشته‌اند (رضوانی و احمدی، ۱۳۸۸، ۳۶). مرور ادبیات نشان می‌دهد که دولت‌ها و نهادها به طور فزاینده‌ای از ذینفعان و مردم درخواست می‌کنند تا در فرآیند تصمیم‌گیری عمومی مشارکت نمایند. مدت زمان طولانی، مشارکت عمومی به طور معمول در مراحل آخر چرخه سیاست‌گذاری، اجرا می‌شد. سپس از مردم خواسته می‌شود تا در مورد گزینه‌ها رایه نظر نمایند. این مشارکت دیرنگام به شدت توانایی ذینفعان برای اطلاع‌رسانی جدی به فرآیند را محدود می‌کند، زیرا زمان و فضای کمی برای مانور و تغییر در تصمیم‌گیری در این مرحله از چرخه سیاست‌گذاری وجود دارد (Braiki et al, 2022). امروزه مشارکت مردم در فرآیند برنامه‌ریزی و توسعه روستایی از تصمیم‌گیری تا ارزشیابی طرح‌ها، برنامه‌ها و... به صورت نهادهای محلی شکل گرفته است. نهادهایی که جزیی از سازمانهای غیردولتی هستند. سازمانهای غیردولتی که بازیگران مهمی برای تثبیت نیازهای مثبت اجتماعی- اقتصادی جامعه هستند، نقش مهمی را به طور مستقیم و غیرمستقیم در توسعه جوامع ایفا می‌کنند. سازمانهای غیردولتی به عنوان یک نیروی نهادی عمل می‌کنند که بیشتر در مناطقی که دولت به تعهدات خود در قبال مردم عمل نمی‌کند به سمت توسعه پایدار جهت‌گیری

می‌کنند. سازمان‌های غیردولتی به طور فعال در سیاست‌گذاریها شرکت و نقش موثری در سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی‌ها در سطوح مختلف، و در مورد تأثیرات اجتماعی-اقتصادی و محیطی ایفا می‌کنند (Asogwa, 2023).

هر سازمانی در رسیدن به اهداف خود نیازمند مدیریت می‌باشد. روستا نیز به مانند یک سازمان فضای زیست‌فعالیت از آن مستثنی نیست (خوشبخت و همکاران ۱۳۹۴، ۹۴). توجه به ساختار و نقش مدیریت روستایی از محورهای اصلی در تحلیل مسائل روستایی است (مودودی ارخدی و جمعه زاده، ۱۴۰۳، ۱۰۴۱). نواحی روستایی در راستای دستیابی به توسعه نیازمند، مدیریت می‌باشند. سیر تحول مدیریت روستایی در ایران نشان از فراز و نشیبهای بیشماری در دوره‌های زمانی مختلف دارد. بعد از پیروزی انقلاب اسلامی نهاد دهیاری، از جمله سازمانهای غیردولتی بشمار می‌آید که در نواحی روستایی نقش حکومت محلی را ایفا می‌کند (دربان آستانه و همکاران ۱۳۹۵، ۱۱۹) و به عنوان بازوی اجرایی شوراهای اسلامی روستا، بر اساس قانون برنامه چهارم توسعه و طی مصوبه قانون تاسیس دهیاریهای خودکفا در روستاهای کشور، از سال ۱۳۸۲ آغاز بکار نموده است. در همین رابطه و به منظور توسعه روستایی با تاکید بر تعاون و همکاری در راستای اجرای سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی، دولت توسعه تعاونی‌های دهیاران را در دستور کار خود قرار داد تا از این طریق گام‌های ارزشمندی در راستای توسعه روستاها، فقرزدایی و استفاده از قابلیت‌ها و ظرفیت‌های روستاها برداشته باشد (سازمان شهرداریها و دهیاری، ۱۳۹۱).

جنبش تعاونی از نیمه دوم قرن ۱۹ نقش بسیار مهمی در توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورها ایفا نموده است (Barut, 2017, 120). تعاونی‌ها نقش مهمی در توسعه یک جامعه دارند. افراد برای رسیدگی به مشکلات با دوستان، همسایگان و همکاران، همکاری می‌نمایند. سازمان مبتنی بر جامعه و تشکیلات قانونی به افراد اجازه می‌دهند تا این همکاری را رسمی کنند. به این ترتیب تعاونی‌ها به اصول و ارزش‌های اجتماعی، در کنار هدف خود برای کسب سود متعهد می‌شوند (Sebhatu et al, 2020). محققان بر این باورند که تعاونی‌ها نقش موثری در توسعه نواحی روستایی دارند. تعاونی‌ها به عنوان ابزار مهمی برای بسیج منابع محلی تلقی می‌شوند و می‌توانند از طریق مشارکت جمعی از مزایای اقتصادی و اجتماعی قابل توجهی بدنبال داشته باشند (Figueiredo & Fsanco, 2018). تعاونی‌ها از سایر بنگاه‌های اقتصادی متمایز هستند، به ویژه به این دلیل که آنها از منطبق مالکیت خصوصی و مشترک پیروی می‌کنند که هدف آن ایجاد سود نیست، بلکه ایجاد شرایطی است که واحدهای مستقل مرتبط با آنها بتوانند به طور کارآمد خود را در بازارها مستقر کنند. بنابراین، تعاون‌گرایی شکلی از

سازماندهی افراد است که به منظور بهبود شرایط زندگی افراد و ایجاد مکانیسم مناسب برای توسعه اقتصادی و اجتماعی افراد بی‌شماری که در شهرها و روستاها زندگی می‌کنند (Brandão & Breitenbach, 2019, 120).

باری، تعاونی دهیاری‌ها به عنوان یکی از تعاونی‌های کشور به منظور بهره‌مندی از ظرفیتهای تعاونی در راستای تجمیع سرمایه‌ها، تجهیزات، کمک‌رسانی به دهیاری‌ها و جوامع روستایی و نیز تسریع اجرای طرح‌ها و پروژه‌های عمرانی و خدماتی در نواحی روستایی کشور ایجاد گردیده است (دولتی و همکاران ۱۳۹۱، ۸۵).

مدیریت روستایی مناسب و موثر از ارکان مهم و ضروری در فرآیند برنامه‌ریزی و توسعه روستایی بشمار می‌آید که عدم توجه به آن عملاً فرآیند توسعه، پایداری نواحی روستایی و نیز مشارکت جوامع در سطوح مختلف در نواحی روستایی با چالش روبرو خواهد شد. در گذر تاریخ مدیریت روستایی در ایران به شیوه‌های مختلفی وجود داشته است. در راستای توسعه روستایی و نیز تقویت کارکرد نهاد دهیاری‌ها، ایجاد تعاونی دهیاری‌ها در دستور کار قرار گرفته و در سالهای اخیر این تعاونی‌ها با وظایف و عملکردی که برای آنها تعریف شده در سطح بخش (تقسیمات سیاسی اداری کشور) فعالیت دارند. در همین رابطه باید عنایت داشت موضوع ارتقاء عملکرد تعاونی دهیاری‌ها که می‌تواند نقش موثری در پایداری نواحی روستایی داشته باشند، نیازمند مطالعه و شناخت نظامند از وضعیت کارکردی، میزان موفقیت و عدم موفقیت آنها است تا از این طریق بتوان ضمن شناخت مسائل و مشکلاتی که این نهادها با آن روبرو هستند، راهکارهایی در راستای تقویت عملکرد آنها ارائه نمود.

بر اساس آخرین آمار و اطلاعات در سال ۱۴۰۱ در کشور تعداد ۹۰۰ تعاونی دهیاری فعال هستند که سهم استان فارس ۹/۳۳ درصد (۸۴ تعاونی دهیاری) است. در این پژوهش به بررسی و ارزیابی عملکرد تعاونی دهیاری واقع در شهرستان‌های بوانات و سرچهران (استان فارس) با تاکید بر دیدگاه مدیران محلی پرداخته خواهد شد. در هر یک شهرستان‌های مورد مطالعه یک تعاونی دهیاری وجود دارد که در سال ۱۳۸۸ ایجاد و در حال حاضر فعال هستند. قابل ذکر است در شهرستان بوانات ۱۶ دهیاری روستا و در سرچهران ۱۸ دهیاری روستا در تعاونی دهیاری عضویت دارند. خدماتی که در این تعاونی‌ها صورت می‌گیرد شامل صدور پروانه ساختمانی، ارائه خدمات اداری، مالی، فنی به دهیاری‌های بخش، فروش مصالح ساختمانی، اجرای کلیه پروژه‌های جدول بندی، بلوار، پازل پیاده رو، شن ریزی معابر، اجرای پروژه‌های ساختمانی از قبیل سالن ورزشی، ساختمان

دهیاری، ساختمان آرامستان، حمل کلیه زباله و نخاله‌های ساختمانی، ساخت و فروش کلیه وسایل پارکی، سبذباله، تابلومعابر، اجرای و نگهداری پروژه های فضای سبز و کمک به دستگاه های اجرایی جهت انتقال خطوط آب، برق، گاز.

مبانی نظری و پیشینه تحقیق

توسعه پایدار روستایی و مدیریت روستایی

واژه توسعه پایدار در خط مشی جهانی حفاظت در سال ۱۹۸۰ پدیدار گردید که از سوی اتحادیه بین‌المللی حفظ طبیعت و منابع طبیعی منتشر شد. خط و مشی جهانی حفاظت بسیاری از نظریات مرتبط با برندتلند بود که بر اهمیت تلفیق حفاظت با برنامه‌ریزی توسعه از همان ابتدا تاکید داشت و دلایل اصلی تخریب زیستگاه را فقر، فشار جمعیت، نابرابری اجتماعی می‌دانست و خواستار نوعی راهکار جدید بین‌المللی برای توسعه بود که نابرابری را از بین ببرد و رشد اقتصادی را تحریک کند و فقر را ریشه کن سازد (درسنر، ۱۳۸۴، ۶۱). توسعه پایدار راهبردی است که همه سرمایه‌ها، منابع طبیعی، منابع انسانی، مالی و فیزیکی را برای افزایش و ارتقاء بلند مدت رفاه و ثروت مدیریت می‌نماید. توسعه پایدار سیاست‌ها و رویه‌هایی را که تنها از استانداردهای زندگی فعلی، با استفاده بیش از حد از منابع مولد که شامل منابع طبیعی نیز می‌شود - حمایت می‌کند و نسل‌های آتی را با چشم اندازهای زندگی ضعیف‌تر رها می‌کنند، را نمی‌پذیرد (اکبری‌ارونی‌زی، ۱۳۹۱). امروزه رویکرد حاکم بر توسعه روستایی، توسعه پایدار است، هر سکونتگاه روستایی از عرصه‌های گوناگون اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی که هر یک نمایانگر یکی از جنبه‌های زندگی اجتماعی است تشکیل می‌شود. براین اساس فضای روستایی با توجه به ویژگی‌های محیطی و اکولوژیکی و خصوصیات اجتماعی - اقتصادی خود دارای ساختار معینی است که گویای توانمندی‌های بنیادی، و استعدادهای بالقوه و بالفعل آن است. هرگاه در روند توسعه و تکامل سازمان فضایی سکونتگاه‌ها وقفه‌ای ایجاد شود، در نظام و عملکرد این سازمان نابسامانی‌هایی بوجود می‌آید که منجر به ناپایداری سکونتگاه‌های روستایی می‌شود. در چنین شرایطی دخالت در نظام سکونتگاهی به منظور پایدارنمودن و بهینه‌سازی آن ضروری می‌باشد (شایان و همکاران ۱۳۹۰). مدیریت روستایی دارای یک ساز و کار و مفهوم کلی سازندگی (عناستانی و آقائی‌میبدی، ۱۴۰۳، ۱۱۸۵) مجموعه‌ای از فرآیند و سازوکارهای رسمی و غیر رسمی با حضور ذینفعان برای اداره امور محلی روستاییان در راستای بهبود شاخص‌های زندگی اهالی روستا است. بنابراین هدف نهایی مدیریت

روستایی دستیابی به توسعه پایدار در مناطق روستایی است. اگر از این زاویه که مدیریت روستایی موفق می‌تواند ما را به سمت توسعه پایدار روستایی برساند، مدیریت روستایی باید مدیریتی باشد که بر مبنای پایداری (توسعه پایدار) بنا گذاشته شده باشد. بنابراین بین مدیریت روستایی و توسعه پایدار روستایی یک رابطه دو طرفه و دو سویه است به عبارتی زمانی می‌توانیم به توسعه پایدار روستایی برسیم که از یک از مدیریت مناسب برخوردار باشیم از طرف دیگر زمانی می‌توانیم یک مدیریت روستایی موفق داشته باشیم که مدیریت روستایی ما بر مبنای اصول پایداری بنا شده باشد (دربان آستانه و رضوانی، ۱۳۹۸).

نقش تعاونی‌ها در توسعه پایدار روستایی

تعاونی‌ها به عنوان نهادهای اقتصادی-اجتماعی، نقش مهمی در توسعه پایدار روستاها ایفا می‌کنند. این نهادها با هدف بهبود معیشت روستاییان، افزایش بهره‌وری اقتصادی و تقویت همبستگی اجتماعی تشکیل شده‌اند و از طریق نقش‌های اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی و مدیریتی، در توسعه روستایی مشارکت دارند (گوش، ۲۰۰۷؛ عبدالله زاده و همکاران، ۱۳۹۵).

نقش اقتصادی: تعاونی‌ها با ایجاد فرصت‌های شغلی پایدار، به کاهش بیکاری و جلوگیری از مهاجرت روستاییان به شهرها کمک می‌کنند. این نهادها از طریق تجمیع منابع و سرمایه‌گذاری‌های مشترک، درآمد اعضای خود را افزایش داده و شرایط مالی پایدارتری برای آن‌ها فراهم می‌کنند. علاوه بر این، تعاونی‌ها با حمایت از توسعه صنایع کوچک و محلی، فرآوری محصولات کشاورزی و افزایش ارزش افزوده تولیدات روستایی را تسهیل کرده و امکان دسترسی به بازارهای بزرگ‌تر را از طریق فروش جمعی و استراتژی‌های قیمت‌گذاری بهتر فراهم می‌کنند (گوش، ۲۰۰۷؛ کومار و همکاران، ۲۰۱۵؛ دژانوویچ و نیکولیک، ۲۰۲۴).

نقش اجتماعی: تعاونی‌ها با تقویت سرمایه اجتماعی، موجب افزایش همکاری و تعامل میان اعضا می‌شوند. این نهادها با افزایش مشارکت اجتماعی و آگاهی جمعی، موجب توانمندسازی جوامع روستایی می‌شوند. همچنین،

¹ . Ghosh

² . Kumar et al

³ . Dejanović & Nikolić,

ارائه خدمات رفاهی، آموزشی و بهداشتی از سوی تعاونی‌ها، موجب بهبود کیفیت زندگی روستاییان شده و از مهاجرت آن‌ها به شهرها جلوگیری می‌کند (گوش، ۲۰۰۷؛ کومار و همکاران، ۲۰۱۵).

نقش زیست‌محیطی: تعاونی‌ها در مدیریت پایدار منابع طبیعی، حفاظت از آب و خاک و اجرای برنامه‌های زیست‌محیطی نقش مهمی ایفا می‌کنند. این نهادها از طریق برنامه‌های کاهش آلودگی، ترویج بازیافت و استفاده بهینه از منابع، در حفظ محیط زیست روستاها مشارکت دارند. همچنین، برخی تعاونی‌ها با سرمایه‌گذاری در انرژی‌های تجدیدپذیر مانند انرژی خورشیدی و بادی، به توسعه پایدار کمک می‌کنند (کومار و همکاران، ۲۰۱۵).

نقش مدیریتی و حکمرانی: تعاونی‌ها با تمرکززدایی از تصمیم‌گیری‌ها، به مدیران محلی این امکان را می‌دهند که در سطح روستا تصمیمات اقتصادی و اجتماعی اتخاذ کنند. این نهادها از طریق آموزش و توانمندسازی اعضا در زمینه مدیریت کسب‌وکار و توسعه اقتصادی، به افزایش ظرفیت مدیریتی روستاییان کمک می‌کنند. همچنین، ساختار دموکراتیک تعاونی‌ها باعث افزایش شفافیت و پاسخگویی شده و تصمیم‌گیری‌های جمعی را تقویت می‌کند (عبدالله زاده و همکاران، ۱۳۹۵).

تعاونی‌ها به عنوان یکی از ابزارهای کلیدی توسعه پایدار روستایی، از طریق ایجاد فرصت‌های شغلی، افزایش درآمد، توسعه صنایع محلی، بهبود کیفیت زندگی و حفاظت از محیط زیست، در توسعه متوازن و پایدار روستاها نقش دارند. با این حال، چالش‌هایی مانند کمبود منابع مالی و مشکلات مدیریتی، می‌تواند کارایی این نهادها را تحت تأثیر قرار دهند. بنابراین، حمایت‌های سیاستی و تقویت زیرساخت‌های تعاونی‌ها، می‌تواند به افزایش اثربخشی این نهادها و توسعه پایدار روستاها منجر شود.

تعاونی دهیاری‌ها

ایجاد تعاونی دهیاری‌ها در کشور متأثر از ضرورت ایجاد تشکّل حقوقی که جایگاه مستحکم قانونی، اداری و اجرایی داشته باشد و بتواند خدماتی را که دهیاری‌ها توانایی ارائه آن را ندارند، بود. تا این تعاونی‌ها تجمع امکانات، سرمایه‌ها و تخصص‌های پراکنده از سطح دهیاری‌ها، بر عهده بگیرند و روستاهای فاقد دهیاری را تحت پوشش خدماتی خود قرار دهند. بعبارتی، با تشکیل تعاونی‌های دهیاری در سطح نواحی روستایی، مسأله

ساماندهی خدمات دهیاری‌ها در راستای مدیریت روستایی، جایگاه خود را بازیافت (عبدالله زاده و همکاران، ۱۳۹۵).

اهداف تشکیل شرکت های تعاونی دهیاریها

- تشکیل شرکت های تعاونی دهیاریها به منظور ساماندهی روستا در راستای اشتغال‌زایی و خدمات‌رسانی بیشتر در زمینه اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی است.

- شکل‌گیری شرکت های تعاونی دهیاران می‌تواند به توسعه همه جانبه روستاها کمک شایانی کرده و آن را سرعت بیشتری بخشد.

- هدف از تشکیل شرکت تعاونی‌های درآمدزایی، خودکفایی و کاهش هزینه های اجرایی و افزایش کیفیت فنی پروژه‌ها و به طور کلی مشارکت دهیاری‌ها در بخشهای عمرانی و خدماتی است.

شرکت های تعاونی دهیاری‌ها بر اساس اهداف ذکر شده در موضوعات متنوعی فعالیت می‌نماید که مهمترین آنها عبارتند:

- ۱- انجام فعالیت‌های اقتصادی و سرمایه گذاری در بخشهای تولیدی و خدماتی؛
- ۲- انجام فعالیت‌های فنی و مهندسی و اجرای پروژه های عمرانی و خدماتی خصوصا در راستای وظایف دهیاری‌ها؛
- ۳- انجام فعالیت‌های بازرگانی و خرید اقلام و تجهیزات و ملزومات خصوصا با اولویت کالاهای مورد نیاز بخش روستایی و دهیاری‌ها؛
- ۴- انجام فعالیت‌های کشاورزی، باغداری، دامداری، پرورش طیور و آبی‌پروری؛
- ۵- انجام فعالیت‌های حوزه گردشگری اعم از خدمات گردشگری و تورگردانی و نیز انجام عملیات مشاوره بخش گردشگری و اجرای پروژه های گردشگری خصوصا با رویکرد طبیعت‌گردی و گردشگری روستایی؛

- ۶- انجام فعالیت‌های آموزشی روستاییان، دهیاران، شورای اسلامی و کارکنان مرتبط با دهیاری و انجام پروژهای تحقیقاتی با در نظر گرفتن اولویت‌های دهیاری‌های عضو تعاونی؛
- ۷- انجام خدمات اداری و مالی و حسابداری و حسابداری با اولویت انجام وظایف مالی و معاملاتی محوله به دهیاری‌های عضو تعاونی؛
- ۸- انجام خدمات اداری در خصوص تدوین برنامه‌ها از جمله برنامه ۵ ساله دهیاری، تدوین تعرفه و عوارض پیشنهادی شورای اسلامی و سایر برنامه‌ها موضوع وظایف دهیاری؛
- ۹- انجام خدمات بیمه‌ای و اخذ مجوز کارگزاری شرکتهای بیمه رسمی؛
- ۱۰- مشارکت دادن اعضاء و خصوصا مدیران تعاونی در دوره‌های آموزشی تخصصی برای ارتقای سطح تولیدات و خدمات.

عملکرد تعاونی دهیاری‌ها

- در بسیاری از پروژه‌های تولیدی و عمرانی، تعاونی‌های دهیاری قادرند پروژه را با هزینه بسیار کمتری نسبت به پیمانکاران و دستگاه‌های دولتی انجام دهند در نتیجه هزینه‌های ذخیره شده از این محل نیز می‌تواند به چرخه اعتبارات دهیاری‌ها بازگردد و در عین حال می‌تواند در صد مشارکت مردم و ایجاد اشتغال را برای بومی‌ها بالا ببرد؛

- از جمله فعالیت‌هایی که در حال حاضر در تعاونی‌های دهیاری‌ها استان انجام می‌شود، می‌توان به انجام کارهای کشاورزی، جمع‌آوری و دفن بهداشتی پسماندهای روستا، انجام پروژه‌های عمرانی مانند احداث پل احداث ساختمان دهیاری، بهسازی معابر، تعریض وجدول سازی معابر و ارائه خدمات به روستاها فاقد دهیاری اشاره نمود (سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌ها، ۱۳۹۱).

بررسی ادبیات پژوهش نشان می‌دهد مطالعات مختلفی در ارتباط با تعاونی و تعاونی دهیاری‌ها انجام شده است. آستانه، الله‌پناه و بدری (۱۳۹۵) در مطالعه خود با عنوان «بررسی اثر تعاونی دهیاری‌ها در ارتقای خدمات‌رسانی

به مناطق روستایی از دیدگاه مردم و مدیران محلی: دهستان سردشت آمل» بیان داشته‌اند که تعاونی دهیاری در روستاهای مورد مطالعه در افزایش درآمد دهیاری‌ها و بهبود خدمات دهی موثر نبوده و رضایت روستاییان را در ارتقا کیفیت خدمات به‌همراه نداشته است. هاجری (۱۳۹۳) در پژوهش خود با عنوان «ارزیابی تطبیقی الگوهای خدمات دهیاری مدل نقطه ای و مدل تعاونی مطالعه موردی: روستاهای بخش مرکزی شهرستان لامرد(فارس) و روستاهای بخش مرکزی شهرستان ابرکوه(یزد) به این نتیجه رسیده است که از لحاظ عملکرد تخصصی و نیز صرفه اقتصادی الگوی تعاونی مناسب‌تر از الگوی نقطه‌ای(دهیاری) است. اقبالی، کلانتری و سعداللهی (۱۳۹۵) در مطالعه‌ای با عنوان بررسی عوامل موثر بر موفقیت تعاونی دهیاران در شهرستانهای بویین میاندشت، فریدن و فریدون‌شهر»، مشارکت، انگیزش، ساختار سازمانی و مدیریت را از عوامل موثر بر موفقیت تعاونی دهیاری ذکر کرده اند که در بین این عوامل مشارکت تاثیر بیشتری دارد. بهمنی، صحنه و نجفی‌کانی (۱۳۹۹) در مطالعه خود با عنوان «نقش شرکت تعاونی دهیاری‌ها در توسعه کالبدی فضایی نواحی روستایی مطالعه موردی بخش مرکزی شهرستان گرگان» به این نتیجه رسیده‌اند که تعاونی‌دهیاری بر بهبود مولفه های کالبد فیزیکی نواحی روستایی نقش داشته است.

اوزدمیر(۲۰۱۳) در پژوهشی با عنوان «تعاونی‌های زنان در ترکیه» به این نتیجه رسیده است که این تعاونی‌ها به عنوان سازمانهای غیر دولتی با ایجاد اشتغال در توسعه محلی نقش دارند. باروت (۲۰۱۷) در پژوهش خود با عنوان «مشارکت تعاونی‌های زنان در اقتصاد منطقه محلی: مدل توسعه تعاونی کشاورزی در ترکیه» به این نتیجه رسیده است که تعاونی زنان یک منبع عمده پایدار و قابل قبول برای اقتصاد کشور است و سطح توسعه را افزایش می‌دهد. برنثو و همکاران (۲۰۱۹) در پژوهشی با عنوان «مشکلات اصلی در مدیریت تعاونی‌های روستایی در جنوب برزیل» به این نتیجه رسیدند که مشکلات مدیریت تعاونی روستایی شامل مشکلات سیاسی و نهادی، رفتاری و نیز فنی - اداری است. سبهاتو و همکاران (۲۰۲۰) در پژوهش خود با عنوان «درگیری، تقلب و بی‌اعتمادی در تعاونی‌های کشاورزی اتیوپی» به این نتیجه رسیدند که اندازه، سن تعاونی و پرداخت سود سهام بر اساس حجم معاملات عوامل موثر بر تقلب و بی‌اعتمادی در تعاونی‌های کشاورزی هستند. گاوا و همکاران(۲۰۲۱) در پژوهش خود با عنوان «مشارکت تعاونی‌های کشاورزی در کاهش فقر روستایی در کونجیک - بوسنی و هرزگوین» به این

---

4 . Ozdemir

5 . Gava

نتیجه رسیدند که تعاونی در بهبود شرایط کار کشاورزان و دسترسی به بازار نقش موثری داشته و توانسته به عنوان یک عامل در کاهش فقر تاثیرگذار باشد. بهارتهی (۲۰۲۱) در پژوهش خود با عنوان «نقش تعاونی‌ها در توانمندسازی زنان مروری بر تجربیات هند» به این نتیجه رسیده است که استقلال اقتصادی در توانمندسازی زنان نقش کلیدی داشته و تعاونی نقش مهمی در این زمینه ایفا می‌کنند.

روش تحقیق

روش تحقیق پیمایشی، توصیفی تحلیلی و از نوع کاربردی می‌باشد. همچنین سطح تحلیل شهرستان و واحد تحلیل، شورای اسلامی و دهیار است. از لحاظ مکانی جامعه آماری پژوهش روستاهای شهرستان‌های بوانات و سرچهان هستند و جامعه آماری مورد تحقیق شامل اعضای شوراهای اسلامی و نیردهیاران روستاهای مورد مطالعه هستند. روستاهای نمونه پژوهش تمام ۱۶ روستای عضو تعاونی دهیاری بوانات و تمام ۱۸ روستای عضو تعاونی دهیاری شهرستان سرچهان هستند. همچنین حجم نمونه به شیوه تمام شماری تمامی اعضای شورای اسلامی روستاها و دهیاران در نظر گرفته شده است. به منظور ارزیابی عملکرد تعاونی دهیاری در مجموع ۴۱ نماگر در قالب ۴ بعد اقتصادی، اجتماعی فرهنگی، کالبدی و زیست محیطی انتخاب گردید. گردآوری اطلاعات مبتنی بر دو روش اسنادی و میدانی است، در تدوین ادبیات نظری و پیشینه از روش اسنادی و روش میدانی مبتنی بر پرسش‌نامه مدیران محلی است. پرسشنامه شامل پرسشنامه دهیار و پرسشنامه اعضای شورای اسلامی که به شکل بسته و در قالب طیف لیکرت در مقیاس سنجش اسمی، فاصله‌ای و رتبه‌ای تهیه گردیده است. با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ میزان پایایی هر یک از پرسشنامه‌ها محاسبه (پرسشنامه دهیار برابر ۰/۹۳۸ و پرسشنامه اعضای شورای اسلامی برابر ۰/۷۹) و تایید شد. جهت تحلیل داده‌ها با توجه به پاسخگویی سوالات پژوهش از آمار توصیفی و استنباطی (ضریب همبستگی، آزمون دوجمله‌ای، آزمون فریدمن و من ویتین) استفاده شده است.

---

⁶ Bharti

یافته های پژوهش

- ویژگیهای فردی دهیاران

بر اساس بررسیهای انجام شده از مجموع ۳۴ دهیاری فعال در شهرستان های مورد مطالعه تعداد ۱۶ دهیاری در شهرستان بوانات قرار دارند که بر اساس درجه بندی دهیاری های کشور، در درجه یک تا سه قرار دارند که بیشترین مربوط به درجه دو (۵۶/۲ درصد) است و از لحاظ فعالیت دهیار، همگی نیمه وقت می باشند. از مجموع ۱۸ دهیاری فعال در شهرستان سرچهان، ۱۱/۱ درصد تمام وقت و بقیه نیمه وقت فعالیت دارند و دارای درجه ۱ تا ۵ بوده که بیشترین فراوانی مربوط به دهیاری های درجه ۲ است. ویژگیهای فردی دهیاران نشان می دهد که در مجموع از ۳۴ دهیار ۹۴/۱ درصد مرد، ۵/۹ درصد زن هستند. متوسط سنی دهیاران ۳۹/۴۴ سال و متوسط سکونت آنها ۳۸/۸۸ سال در روستاهای مورد مطالعه است. همچنین وضعیت تحصیلات نشان می دهد که بیشترین مربوط به مقطع فوق دیپلم (۳۵/۳ درصد) است که البته در دو شهرستان از لحاظ میزان تحصیلات دهیاران تفاوت وجود دارد. از لحاظ آشنایی دهیاران با وظایف و اهداف تعاونی دهیاری ها نتایج نشان می دهد که ۷۶/۳ درصد میزان آشنایی را زیاد و خیلی زیاد بیان داشته اند و ۶۸/۵ درصد میزان رضایت مندی خود را از عملکرد تعاونی دهیاری ها، زیاد و خیلی زیاد بیان داشته اند (جدول ۱).

جدول ۱: دهیاری و ویژگی فردی دهیاران

کل	سرچهان	بوانات		
۹۴/۱	۹۴/۴	۹۳/۸	مرد	جنس
۵/۹	۵/۶	۶/۲	زن	
۳۹/۴۴	۳۸/۱۱	۴۹/۹۳	متوسط سن	
۳۸/۸۸	۳۷/۷۲	۴۰/۱۸	متوسط مدت زمان سکونت در روستا	
۲۹/۴	۱۱/۱	۵۰	متوسطه	تحصیلات
۳۵/۳	۴۴/۴	۲۵	فوق دیپلم	
۲۹/۴	۳۳/۳	۲۵	کارشناسی	
۵/۹	۱۱/۱	۰	کارشناسی ارشد و بیشتر	
۱۰/۱۷	۷/۳۳	۱۳/۳	مدت زمان تصدی دهیار	
۲۰/۶	۱۱/۱	۳۱/۲	یک	درجه دهیاری
۵۰	۴۴/۴	۵۶/۲	دو	
۲۰/۶	۲۷/۸	۱۲/۵	سه	
۲/۹	۵/۶	۰	چهار	

۵/۹	۱۱/۱	۰	پنج	نوع دهیاری
۹۴/۱	۸۸/۹	۱۰۰	نیمه وقت	
۵/۹	۱۱/۱	۰	تمام وقت	
۲/۹	۰	۶/۲	خیلی کم	رضایت از نقش و عملکرد تعاونی
۲/۹	۰	۶/۲	کم	
۲۳/۵	۲۷/۸	۱۸/۸	تاحدودی	
۵۲/۹	۴۴/۴	۶۲/۵	زیاد	
۱۷/۶	۲۷/۸	۶/۲	خیلی زیاد	
۰	۰	۰	خیلی کم	آشنایی شما با وظایف و اهداف تعاونی دهیاری ها
۸/۸	۰	۱۸/۸	کم	
۱۷/۶	۱۶/۷	۱۸/۸	تاحدودی	
۴۷/۱	۵۵/۶	۳۷/۵	زیاد	
۲۶/۵	۲۷/۸	۲۵	خیلی زیاد	

ماخذ: یافته های تحقیق، ۱۴۰۳.

ویژگیهای فردی اعضای شورای اسلامی

از مجموع اعضای شورای اسلامی در دو شهرستان ۹۵/۳ درصد مرد و ۴/۷ درصد را زنان تشکیل می دهند که متوسط سنی آنها ۴۵/۹۶ سال و متوسط مدت زمان سکونت آنها در روستاهای مورد مطالعه، ۴۵/۵۶ سال است. از لحاظ وضعیت شغل اصلی این جامعه، بیشترین در بخش کشاورزی و دامداری (۳۸/۷ درصد) فعالیت دارند و از لحاظ میزان تحصیلات بیشترین آنها (۲۹/۲ درصد) دارای تحصیلات مقطع کارشناسی می باشند. در خصوص رضایت از عملکرد تعاونی دهیاری ها ۵۶/۶ درصد اعضای شورای اسلامی رضایت خود را زیاد و خیلی زیاد بیان داشته و از لحاظ میزان آشنایی آنها با وظایف و اهداف تعاونی دهیاری ها نیز ۵۶/۶ درصد طیف زیاد و خیلی زیاد را انتخاب کرده یافته ها بیانگر آنست که از لحاظ معیار مذکور وضعیت نمونه آماری شهرستان سرچهان در مقایسه با نمونه آماری شهرستان بوانات، مطلوب تر می باشد (جدول ۲).

جدول ۲: ویژگی فردی اعضای شورای اسلامی

کل	سرچهان	بوانات	
۹۵/۳	۹۴/۸	۹۵/۸	مرد
۴/۷	۵/۲	۴/۲	زن
۴۵/۹۶	۴۴/۳۱	۴۷/۹۵	متوسط سن
۴۵/۵۶	۴۳/۷۵	۴۷/۷۵	متوسط مدت زمان سکونت در روستا
۱۷/۹	۲۴/۱	۱۰/۴	ابتدایی
۱۵/۱	۱۲/۱	۱۸/۸	راهنمایی
۲۲/۶	۲۲/۴	۲۲/۹	متوسطه
۱۱/۳	۱۰/۳	۱۲/۵	فوق دیپلم
۲۹/۲	۲۷/۶	۳۱/۲	کارشناسی
۳/۸	۳/۴	۴/۲	کارشناسی ارشد و بیشتر
۳۸/۷	۴۴/۸	۳۱/۲	کشاورز و دامدار
۱۰/۴	۶/۹	۱۴/۶	خدماتی
۲۳/۶	۱۹	۲۹/۲	اداری
۰/۹	۰	۲/۱	بازنشسته
۰/۹	۱/۷	۰	خانه دار
۲۵/۵	۲۷/۶	۲۲/۹	سایر
۰	۰	۰	خیلی کم
۲/۸	۱/۷	۴/۲	کم
۴۰/۶	۳۴/۵	۴۷/۹	تاحدودی
۴۴/۳	۵۰	۳۷/۵	زیاد
۱۲/۳	۱۳/۸	۱۰/۴	خیلی زیاد
۰	۰	۰	خیلی کم
۳/۸	۰	۸/۳	کم
۳۹/۶	۳۴/۵	۴۵/۸	تاحدودی
۵۰	۵۸/۶	۳۹/۶	زیاد
۶/۶	۶/۹	۶/۲	خیلی زیاد

ماخذ: یافته های تحقیق، ۱۴۰۳.

ارزیابی عملکرد تعاونی دهیاری

- به منظور ارزیابی عملکرد تعاونی دهیاری های مورد مطالعه در توسعه روستایی، از آزمون دوجمله ای استفاده شده است. نتایج آزمون در ارتباط با عملکرد تعاونی دهیاری شهرستان بوانات نشان می دهد که جز در بعد اجتماعی

و فرهنگی، در سه بعد دیگر مورد مطالعه، تفاوت بین احتمال آزمون شده و احتمال مشاهده شده معنادار است (P Value < .05). در همین رابطه جز در بعد اقتصادی که ۷۲ درصد عملکرد تعاونی دهیاری ها را کمتر از متوسط ارزیابی نموده اند در دو بعد دیگر یعنی ابعاد کالبدی و زیست محیطی عملکرد تعاونی دهیاری بالاتر از متوسط ارزیابی شده است (جدول ۳). در همین رابطه و در خصوص عملکرد تعاونی دهیاری شهرستان سرچهران نتایج آزمون دوجمله‌ای بیانگر است که در هر چهار بعد مورد مطالعه تفاوت بین احتمال آزمون شده و احتمال مشاهده شده معنادار است (P Value < .05) و اینکه نتایج نشان می دهد که در هر چهار بعد عملکرد تعاونی دهیاری در این شهرستان بالاتر از متوسط می باشد (جدول ۳).

جدول ۳: نتایج آزمون دوجمله‌ای در ارزیابی عملکرد تعاونی دهیاری شهرستان بوانات به تفکیک ابعاد توسعه روستایی

سطح معناداری	احتمال مورد آزمون	احتمال مشاهده شده	فروانی	طبقه	گروه	بعد
۰/۰۰۱	۰/۵۰	۰/۷۲	۴۶	≤ 3	گروه نخست	اقتصادی
		۰/۰۸	۱۸	> 3	گروه دوم	
		۱	۶۴		کل	
۰/۳۸۲	۰/۵۰	۰/۴۴	۲۸	≤ 3	گروه نخست	اجتماعی فرهنگی
		۰/۵۶	۳۶	> 3	گروه دوم	
		۱	۶۴		کل	
۰/۰۰۱	۰/۵۰	۰/۱۶	۱۰	≤ 3	گروه نخست	کالبدی
		۰/۸۴	۵۴	> 3	گروه دوم	
		۱	۶۴		کل	
۰/۰۰۱	۰/۵۰	۰/۱۴	۹	≤ 3	گروه نخست	زیست محیطی
		۰/۸۶	۵۵	> 3	گروه دوم	
		۱	۶۴		کل	

ماخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

جدول ۴- نتایج آزمون دو جمله‌ای در ارزیابی عملکرد تعاونی دهیاری شهرستان سرچهان به تفکیک ابعاد توسعه روستایی

بعد	طبقه	فروانی	احتمال مشاهده شده	احتمال مورد آزمون	سطح معناداری
اقتصادی	گروه نخست ≤ 3	۲۲	۰/۲۹	۰/۵۰	۰/۰۰۱
	گروه دوم > 3	۵۴	۰/۷۱		
	کل	۷۶	۱		
اجتماعی فرهنگی	گروه نخست ≤ 3	۱۰	۰/۱۳	۰/۵۰	۰/۰۰۱
	گروه دوم > 3	۶۶	۰/۸۷		
	کل	۷۶	۱		
کالبدی	گروه نخست ≤ 3	۶	۰/۰۸	۰/۵۰	۰/۰۰۱
	گروه دوم > 3	۷۰	۰/۹۲		
	کل	۷۶	۱		
زیست محیطی	گروه نخست ≤ 3	۱۲	۰/۱۶	۰/۵۰	۰/۰۰۱
	گروه دوم > 3	۶۴	۰/۸۴		
	کل	۷۶	۱		

ماخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳.

- در مجموع بررسی ارزیابی عملکرد تعاونی دهیاری در توسعه روستایی با استفاده از آزمون دو جمله نشان می‌دهد که تفاوت بین احتمال آزمون شده و احتمال مشاهده شده معنادار است ($P \text{ Value} < .05$) و ۸۲ درصد از پاسخگویان عملکرد تعاونی دهیاری‌ها را بالاتر از متوسط ارزیابی نموده‌اند. در همین رابطه و به تفکیک تعاونی و شهرستانهای مورد مطالعه نتایج نشان می‌دهد که ۷۲ درصد از پاسخگویان نمونه آماری (دهیاران و اعضای شورای اسلامی) شهرستان بوانات، عملکرد تعاونی دهیاری واقع در شهرستان مذکور را بالاتر از متوسط ارزیابی ($P \text{ Value} < .05$) و ۹۱ درصد از پاسخگویان نمونه آماری شهرستان سرچهان، عملکرد تعاونی دهیاری شهرستان مذکور را بالاتر از متوسط ارزیابی نموده ($P \text{ Value} < .05$) (جدول ۴-۱۳). در همین رابطه، میزان آشنایی مدیران محلی (دهیاری‌ها و اعضای شورای اسلامی) با اهداف و وظایف تعاونی دهیاری مورد بررسی قرار گرفت و نتایج نشان داد از این لحاظ بین دو نمونه آماری شهرستانها تفاوت معناداری وجود دارد و میانگین رتبه‌ای شهرستان سرچهان (۷۷/۳۳) بالاتر از شهرستان بوانات (۶۲/۳۹) قرار دارد (جدول ۴-۱۴). همچنین بررسی همبستگی بین دو مولفه، «میزان آشنایی با وظایف و اهداف تعاونی دهیاری» با «ارزیابی عملکرد تعاونی دهیاری‌ها پاسخگویی» بیانگر وجود رابطه معنادار

آماری است بعبارتی مدیران محلی که میزان آشنایی بیشتری با اهداف و وظایف تعاونی دهیاری دارند، ارزیابی مطلوبتری از عملکرد این تعاونی دارند (جدول ۵).

جدول ۵: نتایج آزمون دو جمله‌ای در ارزیابی عملکرد تعاونی دهیاری‌ها شهرستان بوانات و سرچهان

تعاونی	طبقه	فروانی	احتمال مشاهده شده	احتمال مورد آزمون	سطح معناداری
تعاونی دهیاری بوانات	گروه نخست ≤ 3	۱۸	۰/۲۸	۰/۵	۰/۰۰۱
	گروه دوم > 3	۴۶	۰/۷۲		
	کل	۶۴	۱		
تعاونی دهیاری سرچهان	گروه نخست ≤ 3	۷	۰/۰۹	۰/۵	۰/۰۰۱
	گروه دوم > 3	۶۹	۰/۹۱		
	کل	۷۶	۱		
هر دو تعاونی دهیاری	گروه نخست ≤ 3	۲۵	۰/۱۸	۰/۵	۰/۰۰۱
	گروه دوم > 3	۱۱۵	۰/۸۲		
	کل	۱۴۰	۱		

ماخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳.

جدول ۶: نتایج آزمون من ویتنی میزان آشنایی با اهداف و وظایف تعاونی دهیاری در دو شهرستان

سطح معناداری	Z	Wilcoxon W	Mann - Whitney U	میانگین رتبه ای		نماگر
				سرچهان	بوانات	
۰/۰۱۸	-۲/۳۷	۳/۹۹	۱۹۱۳	۷۷/۳۳	۶۲/۳۹	میزان آشنایی با وظایف و اهداف تعاونی دهیاری‌ها

ماخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳.

جدول ۷: نتایج همبستگی بین میزان آشنایی با وظایف و اهداف تعاونی دهیاری‌ها و ارزیابی عملکرد تعاونی دهیاری

مؤلفه	ارزش‌ها	ارزایی عملکرد تعاونی دهیاری
میزان آشنایی با وظایف و اهداف تعاونی دهیاری‌ها	ضریب همبستگی	۰/۲۹۳
	سطح معناداری	۰/۰۰۱

ماخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳.

- بررسی تفاوت در ارزیابی عملکرد تعاونی دهیاری ها به تفکیک دیدگاه مدیران محلی (دهیاران و اعضای شورای اسلامی) با استفاده از آزمون من ویتنی مورد بررسی قرار گرفت. در خصوص عملکرد تعاونی دهیاری شهرستان بوانات نتایج نشان می دهد که تفاوت معنادار آماری بین دیدگاه دهیاران و اعضای شورای اسلامی، در هر چهار بعد وجود دارد ($p \text{ Value} < 0.05$) و در مجموع بین دیدگاه دو گروه تفاوت معناداری وجود داشته و اعضای شورای اسلامی روستاها در مقایسه با دهیاران ارزیابی مطلوبتری از عملکرد تعاونی دهیاری ها داشته اند (جدول ۸). در همین رابطه و در مورد شهرستان سرچهان نتایج نشان می دهد که هر چند در مجموع تفاوت معناداری بین دیدگاه مدیران محلی (دهیاران و اعضای شورای اسلامی) وجود دارد و گروه دوم عملکرد تعاونی دهیاری این شهرستان را مطلوبتر ارزیابی نموده اند، اما به تفکیک هر یک از ابعاد چهارگانه، نتایج بیانگر آنست که تنها در بعد زیست محیطی، بین ارزیابی دهیاران و اعضای شورای اسلامی تفاوت معنادار آماری وجود دارد ($p \text{ Value} < 0.05$)، و در سایر ابعاد، تفاوت معنادار آماری مشاهده نمی شود ($p \text{ Value} > 0.05$) (جدول ۹).

جدول ۸: نتایج آزمون من ویتنی در ارزیابی عملکرد تعاونی دهیاری بوانات از دیدگاه دهیاران و اعضای شورای اسلامی به تفکیک ابعاد

سطح معناداری	Z	Wilcoxon W	Mann-Whiney U	میانگین رتبه ای		بعد
				شورا	دهیار	
۰/۰۰۱	-۳/۴۲۶	۲۹۹/۵	۱۶۳/۵	۳۷/۰۹	۱۸/۷۲	اقتصادی
۰/۰۲۹	-۲/۱۸۵	۳۷۹/۵	۲۴۳/۵	۳۵/۴۳	۲۳/۷۲	اجتماعی فرهنگی
۰/۰۲۱	-۲/۳۰۷	۳۷۱/۵	۲۳۵/۵	۳۵/۵۹	۲۳/۲۲	کالبدی
۰/۰۰۱	-۳/۴۳۹	۲۹۹/۵	۱۶۳/۵	۳۷/۰۹	۱۸/۷۲	محیط زیستی
۰/۰۰۱	-۳/۹۳۸	۲۶۶	۱۳۰	۳۷/۷۹	۱۶/۶۲	کل

ماخذ: یافته های پژوهش، ۱۴۰۳.

جدول ۹: نتایج آزمون من ویتنی در ارزیابی عملکرد تعاونی دهیاری سرچهان از دیدگاه دهیاران و اعضای شورای اسلامی به تفکیک ابعاد

سطح معناداری	Z	Wilcoxon W	Mann-Whiney U	میانگین رتبه ای		بعد
				شورا	دهیار	
۰/۳۵۲	-۰/۹۳۱	۶۱۷	۴۴۶	۳۹/۸۱	۳۴/۲۸	اقتصادی
۰/۲۳۳	-۱/۱۹۳	۵۹۶	۴۲۵	۴۰/۱۷	۳۳/۱۱	اجتماعی فرهنگی
۰/۱۷۸	-۱/۱۹۲	۵۸۳	۴۱۲	۴۰/۴	۳۲/۳۹	کالبدی
۰/۰۰۱	-۳/۶۰۱	۴۰۰/۵	۲۲۹/۵	۴۳/۵۴	۲۲/۲۵	محیط زیستی
۰/۰۱۶	-۲/۴۱۹	۴۹۵	۳۲۴	۴۱/۹۱	۲۷/۵	کل

ماخذ: یافته های پژوهش، ۱۴۰۳.

- به منظور بررسی عملکرد تعاونی دهیاری در ابعاد توسعه روستایی، با استفاده از آزمون فریدمن نتایج نشان می دهد که از دیدگاه دهیاران بیشترین عملکرد تعاونی دهیاری در بعد کالبدی و از دیدگاه اعضای شورای اسلامی بیشترین عملکرد تعاونی در بعد محیط زیستی است (جدول ۱۰).

جدول ۱۰: نتایج آزمون فریدمن / عملکرد تعاونی دهیارها به تفکیک ابعاد و مدیران محلی

اعضای شورای اسلامی	دهیار	بعد
۱/۵۵	۱/۷۶	اقتصادی
۲/۲۵	۲/۶۶	اجتماعی فرهنگی
۲/۷۶	۲/۹۷	کالبدی
۳/۴۴	۲/۶	محیط زیستی
۱۲۴/۰۶	۱۶/۴۴	کای اسکوتر
۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	سطح معناداری

در مجموع نتایج آزمون فریدمن بیانگر آنست که عملکرد تعاونی دهیاریها هر دو شهرستان در ابعاد ۴ گانه مورد مطالعه تفاوت معنادار آماری داشته و هر دو تعاونی دهیاری در شهرستانهای سرچهان و بوانات بیشترین عملکرد را در «بعد زیست محیطی» داشته اند ($p \text{ Value} < 0.05$) (جدول ۱۱).

جدول ۱۱: نتایج آزمون فریدمن / عملکرد تعاونی دهیارها به تفکیک ابعاد و شهرستان

کل	سرچهان	بوانات	بعد
۱/۶	۱/۶۹	۱/۴۹	اقتصادی
۲/۳۵	۲/۶	۲/۰۵	اجتماعی فرهنگی
۲/۸۱	۲/۷۳	۲/۹۱	کالبدی
۳/۲۴	۲/۹۸	۳/۵۴	محیط زیستی
۱۲۵/۳۹۶	۴۴/۱۱	۹۵/۲۵۵	کای اسکوتر
۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	سطح معناداری

ماخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳.

بررسی ها نشان می دهد از دیدگاه مدیران محلی شهرستان بوانات مهمترین عامل «عدم وجود ابزار نظارتی قوی برای مشخص کردن عملکرد شرکت تعاونی» و از دیدگاه از دیدگاه مدیران محلی شهرستان سرچهان «عدم حمایت کافی دولت از تعاونی ها» مهمترین مانع بوده و در مجموع و با توجه به دیدگاه مدیران محلی هر دو

شهرستان «عدم حمایت کافی دولت از تعاونی ها» با میانگین رتبه ای برابر با ۸/۵۴ به عنوان مهمترین مانع موفقیت تعاونی دهیاری ها در شهرستانهای مورد مطالعه است (جدول ۱۲).

جدول ۱۲: نتایج آزمون فریدمن در رابطه با موانع موفقیت تعاونی دهیاری ها به تفکیک شهرستان

موانع	بوانات	سرچهان	کل
عدم وجود حس همکاری و مشارکت بین اعضای تعاونی	۴/۳۸	۵/۰۵	۴/۷۴
وجود اختلاف بین دهیارهای عضو تعاونی	۳/۸۴	۴/۳۹	۴/۱۴
پایین بودن حس مسوولیت پذیری اعضای تعاونی	۳/۹۸	۴/۲۸	۴/۱۵
عدم پرداخت هزینه های مربوط به خدمات	۴/۰۲	۴	۴/۰۱
عدم ارتباط و تعامل مناسب بین اعضا با مدیرعامل و هیات مدیره تعاونی	۴/۶۵	۴/۵۸	۴/۶۱
بی انگیزه بودن اعضاء تعاونی	۵/۳۵	۵/۲۴	۵/۲۹
نداشتن اقتدار و توانایی مدیر عامل	۶/۴۶	۶/۱۲	۶/۲۸
ضعف منابع درآمدی	۸/۰۵	۷/۷۲	۷/۸۸
عدم حمایت کافی دولت از تعاونی ها	۸/۴۸	۸/۵۹	۸/۵۴
ضعف دانش و آگاهی دهیاران از نقش و وظایف تعاونی	۸/۲۸	۷/۹۱	۸/۰۸
عدم وجود ابزار نظارتی قوی برای مشخص کردن عملکرد شرکت تعاونی	۸/۵۲	۸/۱۱	۸/۲۹
کای اسکوتر	۲۶۲/۲۳	۲۶/۵۷۷ ۳	۵۲۲/۳۵
سطح معناداری	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱

ماخذ: یافته های پژوهش، ۱۴۰۳.

نتیجه گیری

تعاونی دهیاری به عنوان یکی از تعاونی‌های کشور به منظور بهره‌مندی از ظرفیتها و نیز تسریع اجرای طرح‌ها و پروژه‌های عمرانی و خدماتی در نواحی روستایی کشور ایجاد گردیده است. کارکرد تعاونی دهیاری‌ها قابلیت آنرا دارد تا بتواند نقش موثری در پایداری نواحی روستایی ایفا نماید. در همین رابطه مطالعه و شناخت نظامند از عملکرد این تعاونی‌ها می‌تواند در فرآیند برنامه ریزی برای ارتقا آن ضروری است. در همین رابطه در این پژوهش به ارزیابی عملکرد تعاونی دهیاری در توسعه روستایی دو شهرستان بوانات و سرچهان پرداخته شد. جامعه آماری روستاهای عضو تعاونی دهیاری‌های مذکور می‌باشند که بر اساس ۴۱ نماگر و در قالب ۴ شاخص اقتصادی، اجتماعی فرهنگی، کالبدی و زیست محیطی و بر اساس دیدگاه دهیاران و اعضای شورای اسلامی روستاهای مذکور، ارزیابی عملکرد اقدام شد. نتایج نشان داد هر دو تعاونی دهیاری در توسعه روستاهای مورد مطالعه نقش و عملکرد موثری دارند؛ که البته به تفکیک شهرستان عملکرد آنها تفاوت معناداری دارد و عملکرد تعاونی دهیاری شهرستان سرچهان از دیدگاه مدیران محلی مطلوبتر از عملکرد تعاونی دهیاری بوانات، ارزیابی گردید. در همین رابطه مشخص گردید میزان آشنایی با وظایف و اهداف تعاونی دهیاری، در ارزیابی مطلوب عملکرد تعاونی دهیاری از دیدگاه مدیران محلی نقش دارد، بعبارتی پاسخگویی که به وظایف و اهداف تعاونی آشنایی دارند، ارزیابی آنها از عملکرد تعاونی مطلوبتر می‌باشد. همچنین نتایج نشان داد بین دیدگاه مدیران محلی در هر دو شهرستان از لحاظ عملکرد تعاونی دهیاری تفاوت معناداری وجود دارد و اعضای شورای اسلامی در مقایسه با دهیاران، ارزیابی مطلوبتری از عملکرد تعاونی دهیاری دارند.

از دیگر نتایج پژوهش مربوط عملکرد تعاونی دهیاری در ابعاد توسعه روستایی نشان داد در هر دو شهرستان، تعاونی دهیاری بیشترین عملکرد را در بعد زیستی محیطی ایفا نموده‌اند. در همین رابطه و به تفکیک دیدگاه مدیران محلی نتایج نشان داد تعاونی دهیاری، از دیدگاه اعضای شورای اسلامی بیشترین عملکرد را در بعد زیستی محیطی، اما از دیدگاه دهیاران بیشترین عملکرد تعاونی در بعد کالبدی بوده است. نهایتاً نتایج نشان داد که از دیدگاه مدیران محلی مهمترین موانع در موفقیت تعاونی دهیاری‌ها، عدم حمایت کافی دولت از تعاونی‌ها، ضعف دانش و آگاهی دهیاران از نقش و وظایف تعاونی، عدم وجود ابزار نظارتی قوی برای مشخص کردن عملکرد شرکت تعاونی می‌باشد. می‌توان بیان داشت که دهیاران بدلیل اینکه بیشتر درگیر اجرای برنامه‌ها هستند، مشکلات اجرایی و اقتصادی

را پررنگ تر دیده‌اند، درحالی که اعضای شوراها دیدگاه کلی تری نسبت به عملکرد تعاونی‌ها داشته‌اند. با توجه به یافته‌های پژوهش، پیشنهاد می‌شود:

- تقویت آموزش و آگاهی مدیران محلی: افزایش دانش و مهارت‌های مدیریتی دهیاران و اعضای شورای اسلامی می‌تواند به بهبود تصمیم‌گیری‌ها و ارتقای عملکرد تعاونی‌ها کمک کند.
- افزایش حمایت‌های دولتی: دولت باید سیاست‌های حمایتی مؤثرتری را برای تقویت تعاونی‌ها و کاهش چالش‌های مالی آن‌ها تدوین کند.
- ایجاد مکانیزم‌های نظارتی کارآمد: توسعه سیستم‌های پایش و ارزیابی مستمر برای نظارت بر عملکرد تعاونی‌ها و ارائه بازخوردهای اصلاحی ضروری است.
- تمرکز بر توسعه اقتصادی تعاونی‌ها: برنامه‌ریزی برای افزایش درآمدزایی و خودکفایی تعاونی‌ها، به‌ویژه در بخش‌های تولیدی و خدماتی، می‌تواند نقش آن‌ها را در توسعه پایدار روستایی تقویت کند.
- در نهایت، تعاونی‌های دهیاری در صورت رفع موانع ساختاری و مدیریتی، می‌توانند به‌عنوان محرک اصلی توسعه پایدار در مناطق روستایی عمل کرده و به بهبود کیفیت زندگی روستاییان کمک کنند.

منابع و ماخذ

- اقبال، جمشید، کلاتری، خلیل، سعداللهی، پوریا (۱۳۹۵). بررسی عوامل موثر بر موفقیت تعاونی دهیاران در شهرستان‌های بومین میاندشت، فریدن و فریدون‌شهر، «پژوهش‌های روستایی»، ۷(۳)، ۴۳۷-۴۲۴.
- اکبریان رونیزی، سعید رضا (۱۳۹۱). ارزیابی پایداری الگوهای گردشگری در نواحی روستایی پیرامون کلاتشهرها مورد کلاتشهر تهران، رساله دکتری، دانشگاه تهران.
- آستانه، علیرضا، الله‌پناه، مریم، بدری، سیدعلی (۱۳۹۵). بررسی اثر تعاونی دهیاری‌ها در ارتقای خدمات‌رسانی به مناطق روستایی از دیدگاه مردم و مدیران محلی: دهستان سردشت آمل، روستا و توسعه، ۱، ۱۴۰-۱۱۵.
- بهمنی، صفیه، صحنه، بهمن، نجفی‌کانی، علیرضا (۱۳۹۹). نقش شرکت تعاونی دهیاری‌ها در توسعه کالبدی فضایی نواحی روستایی مطالعه موردی بخش مرکزی شهرستان گرگان، جغرافیا، ۱۸(۶۶)، ۸۹-۸۸.

خوشبخت، حسین، ایروانی، هوشنگ، شعبانعلی فمی، حسین، محمدی، یاسر (۱۳۹۴). عملکرد موثر دهیاری‌ها در توسعه روستایی از دیدگاه دهیاران؛ چالش‌های پیش‌رو: مطالعه موردی استان فارس، روستا و توسعه، ۱۸(۱)، ۹۳-۱۱۱.

دربان آستانه، علیرضا، رضوانی، محمدرضا (۱۳۹۸). مبانی مدیریت روستایی، انتشارات دانشگاه تهران.

درسرن، س. (۱۳۸۴). مبانی پایداری، ترجمه دانشور کاخکی، محمود، دهقانیان، سیاوش و دین قزلی، فرخ، انتشارات دانشگاه فردوسی مشهد.

دولتی، نگین، نادری مهدی، کریم، سعدی، حشمت‌الله (۱۳۹۱). شناسایی عوامل ساختاری - برون سازمانی موثر بر رکود شرکت‌های تعاونی دهیاری‌های استان همدان، تعاون و کشاورزی، ۱(۴)، ۸۵-۱۰۲.

رضوانی، محمدرضا، احمدی، علی (۱۳۸۸). بررسی عملکرد شوراهای اسلامی در توسعه روستایی (مطالعه موردی: دهستان حکیم آباد شهرستان زرنديه)، مدیریت شهری، ۲۴، ۲۷-۳۶.

شایان، حمید، حسین‌زاده، سید رضا، خسروبیگی، رضا (۱۳۹۰). ارزیابی پایداری توسعه روستایی مطالعه موردی: شهرستان کمیجان، جغرافیا و توسعه، ۹(۲۴)، ۱۰۱-۱۲۰.

عبدالله زاده، غلامحسین، ترحمی، بنفشه، شریف‌زاده، محمد، محبوبی، محمد رضا (۱۳۹۵). بررسی نقش و کاکرد تعاونی‌های دهیاری در توسعه روستایی، پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، ۵(۴)، ۱۳۷-۱۵۴.

عناستانی، علی اکبر، آقائی‌میبدی، فاطمه (۱۴۰۳). بررسی تاثیر عملکرد دهیاری‌ها بر رضایت روستاییان از کیفیت محیط کالبدی سکونتگاه‌های پیراشهری کلانشهر مشهد، جغرافیا و روابط انسانی، ۶(۴)، ۱۱۸۲-۱۲۰۳.

مودودی‌ارخودی، مهدی، جمعه زاده، اسماعیل (۱۴۰۳). ارزیابی عملکرد مدیریت محلی در توسعه پایدار روستایی منطقه مورد مطالعه: دهستان برنطین، فصلنامه جغرافیا و روابط انسانی، ۶(۴)، ۱۰۳۸-۱۰۴۵.

هاجری، بهرام (۱۳۹۳). ارزیابی تطبیقی الگوهای خدمات دهیاری مدل نقطه ای و مدل تعاونی مطالعه موردی: روستاهای بخش مرکزی شهرستان لامرد (فارس) و روستاهای بخش مرکزی شهرستان ابرکوه (یزد)، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.

Asogwa, I. E. (2023). Uptake of sustainability reporting adoption by non-governmental organizations: An agenda for policy and practice. *Journal of Cleaner Production*, 135842.

Barut, Y. (2017). Women's cooperatives contributions to local region economy: Seferihisar agricultural cooperative development model-Turkey. *Management Studies*, 5(2), 120-127.

Bharti, N. (2021). Role of cooperatives in economic empowerment of women: A review of Indian experiences. *World Journal of Entrepreneurship, Management and Sustainable Development*, 17(4), 617-631.

Braiki, H., Hassenforder, E., Lestrelin, G., Morardet, S., Faysse, N., Younsi, S., ... & Zouari, E. (2022). Large-scale participation in policy design: citizen proposals for rural development in Tunisia. *EURO journal on decision processes*, 10, 100020.

Brandão, J. B., & Breitenbach, R. (2019). What are the main problems in the management of rural cooperatives in Southern Brazil?. *Land use policy*, 85, 121-129.

Dejanović, A., & Nikolić, J. L. (2024). The role of agricultural cooperatives in the development and promotion of rural tourism: A case study of Azanja, Serbia. *Marketing (0354-3471)*, 55(4).

Figueiredo, V., Franco, M., 2018. Wine cooperatives as a form of social entrepreneurship: empirical evidence about their impact on society. *Land Use Policy* 79 (December), 812–821. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2018.09.022>. Accessed 20 February 2019.

Gava, O., Ardakani, Z., Delalić, A., Azzi, N., & Bartolini, F. (2021). Agricultural cooperatives contributing to the alleviation of rural poverty. The case of Konjic (Bosnia and Herzegovina). *Journal of Rural Studies*, 82, 328-339.

Ghosh, A. K. (2007). Cooperative movement and rural development in India. *Social Change*, 37(3), 14-32.

Kumar, V., Wankhede, K. G., & Gena, H. C. (2015). Role of cooperatives in improving livelihood of farmers on sustainable basis. *American journal of educational research*, 3(10), 1258-1266.

Kvartiuk, V., & Curtiss, J. (2019). Participatory rural development without participation: Insights from Ukraine. *Journal of Rural Studies*, 69, 76-86.

Lengerer, F., Steinführer, A., & Haartsen, T. (2022). To participate, or not to participate—That is the question.(Non- participation of older residents in rural communities. *Journal of Rural Studies*, 91, 47-57.

Li, X., Liu, J., Jia, J., & Yang, H. (2022). Relationship between multifunctionality and rural sustainable development: Insights from 129 counties of the Sichuan Province, China. *Chinese Journal of Population, Resources and Environment*, 20(3), 285-294.

Sebhatu, K. T., Gezahegn, T. W., Berhanu, T., Maertens, M., Van Passel, S., & D'Haese, M. (2020). Conflict, fraud, and distrust in Ethiopian agricultural cooperatives. *Journal of Co-operative Organization and Management*, 8(1), 100106.

Wu, L., Gao, Y., Niu, Z., Fahad, S., Chen, R., & Nguyen-Thi-Lan, H. (2023). A study assessing the impact of income relative deprivation and cooperative membership on rural residents' health: A pathway towards improving the health status of rural residents. *One Health*, 100494.